

A minőségi gyermekművek kiválasztásának fontossága.

Benedek Elek: *Többsincs királyfi* című meséjének elemzése

Lőrincz Eszter

lorinczeszter99@gmail.com

SZTE JGYPK Alkalmazott Pedagógiai Intézet

A gyermekeknek szánt minőségi művek óvodai felhasználása esztétikai és pedagógiai szempontból is kulcsfontosságú. Azonban nem is olyan egyszerű azt megítélni, hogy mi a jó, hiszen ma már gazdag könyvkinálat áll rendelkezésre akár a korábbi évtizedek könyvterméséről, akár kortárs művekről legyen is szó. Pedagógusok, óvodapedagógusok és szülők kedvükre választhatnak a művek közül, de hogyan igazodjunk el ezek rengetegében? Miért fontos a felnőtt szemzőgéből is megvizsgálni egy gyermeknek szánt művet? A kérdések megválaszolására és szemléltetésére a meseelemzés módszerét választottam, amely izgalmas és érdekes tényeket közvetít. Vannak olyan történetek és jelenségek, amelyek a gyermeknek fel sem tűnő, mindennapi eseményeknek számítanak, ám a felnőttek ezeket a történetfordulatokat sokszor szeretnék megmagyarázni, logikus megoldást találni rájuk. Pedig éppen a magyarázatadás az, aminek a helyénvalósága megkérdőjelezhető, hiszen a jó meséket az jellemzi, hogy bennük minden megtörténhet. E megállapítás igazolására egy Benedek Elek-művet elemzek.

Kulcsszavak: *gyermekirodalom, mese, hagyományápolás, mesei szimbólumok*

*

Tanulmányunk témájának megválasztását egy több esetben is megtapasztalt probléma adta: a 21. századi szülők többsége nem nagyon vagy egyáltalán nem tartja fontosnak azt, hogy milyen könyvet adjon gyermeke kezébe. Legtöbbször bele sem lapoznak a mesekönyvekbe, hanem csak a borító vagy az illusztráció alapján ítélik meg a könyv tartalmát, „értékét”. A tapasztaltabb szülők már kíváncsiak a könyv szerzőjére is. Legtöbbjüknek kedves emlékei fűződnek egy-egy műhöz. Ismerősen cseng nekik Varga Katalin *Gögös Gúnár Gedeonja*, Fekete István *Tüskevárja* vagy éppen Benedek Elek *Vitéz szabólegény* című alkotása. Azok a szülők, akik így gondolkodnak, valószínűleg gyermekkorukra is visszatekintenek, amikor mesekönyvet vásárolnak. Azokra a felhőtlen napokra emlékeznek vissza, amikor csak egy volt fontos: a mese.

Benedek Elek szívügyének tekintette a gyermekirodalmat, azt, hogy nem mindegy, mit adunk a gyermekek kezébe olvasásra, vagy éppen mi magunk mit olvasunk fel nekik. Élete során szerette volna megismertetni a gyermekközönséget olyan történetekkel és

mesékkel, melyek magyar eredetűek, magyar emberekről szólnak, egyben a hagyományápolás egyik elengedhetetlen feltételét jelentik. Ugyanakkor nem zárta ki a világirodalomból merített meséket sem. Gyűjtötte azokat a mondákat, meséket és történeteket, melyeket a későbbiekben feldolgozott és továbbadott a jövő nemzedéke számára.

Napjainkban valóban nem kell sok ahhoz, hogy eltévedjünk a „könyvek rengetegében”. Ma annyi irodalmi alkotást vehetnénk meg, amennyit akarnánk, bőven van választási lehetőségünk, de kérdés, hogy melyik könyvet éri meg megvásárolnunk. Mivel Benedek Elek alkotásai kétségtelenül minőséget képviselnek, melyekkel érdemes megismertetni a jövő nemzedékét, választásom ezért egy közismert Benedek Elek-mesére, a *Többsincs királyfi* című alkotásra esett. Ez a mű gazdag népmesei elemekben, fordulatokban és szimbólumokban, valamint számos példát találunk benne az író egyedi stílusára, nyelvi fordulataira.

Röviden a történetről

A mese egy nem mindennapi főhősről, Többsincs királyfiról szól, aki Salamon király és felesége egyetlen gyermeke. A fiút megszületésétől kezdve csodák kísérik, hiszen már világra jötté is annak számít (idős királyi pár elsőszülöttje). A királyfi 12 éves korát betöltve ébred rá arra, hogy apja országa csak egy a sok közül, valamint tudomására jut az is, hogy lakóhelyét egy idegen király, Absolon kívánja elfoglalni. Ez a tény sarkallja arra az elhatározásra, hogy megakadályozzon egy szörnyű vérontást, így útnak indul.

Kalandos utazása során sok érdekes és különös lényel találkozik, amelyek vagy akik hátráltatják vagy előbbre segítik küldetésében. Mint a legtöbb mesében, itt sem maradhatnak el a próbák és a nehézségek, ugyanakkor ezzel párhuzamosan van megoldás minden helyzetre. Mint minden jó mese, ez a mese is megnyugtató végkimenetellel zárul: Többsincs elvégzi küldetését, és mátkájával, Absolon legkisebb lányával, épségben megérkezik szüleihez.

A Többsincs királyfi meséjének elemzése

1. Trónörökös nélkül

Az exoziccióban egy öreg királyi pár alakja tűnik fel: Salamon király és felesége. *„Az uralkodópár; együttesen a tökéletesség, az egység, a maskulin és feminin princípium egyesülésében kifejeződő harmónia szimbólumai. Míg a királyné a női tökéletességet – a termékenységét, az anyaságot, a szépséget – képviseli, a király a hatalom, az uralkodás megtestesítője; a földön elérhető legmagasabb rang birtokosa, a legfelső uralkodó, az Isten és a Nap földi megfelelője; a kozmosz centruma, a törvény és a rend letéteményese”* (Pál és Újvári, 1997. 218-219. o.).

Már a történet legelején kiderül, hogy Salamon király igen gazdag volt, hiszen annyi országgal rendelkezett, hogy már azt képzelte, övé az egész világ. Minden gazdagsága ellenére mégis boldogtalan, gondterhelt kormányzó volt. A királyi pár látszólag jól berendezkedett országban él, ahol egyikőjük sem tudja, hogy mennyi kincset és gazdagságot halmozott fel. Látszólag mindenük megvan, még sincs semmijük, mert az igazi érték és kincs, a gyermek hiányzik az életükből. Lengyel Dénes így ír erről: „A gyermek érkezése nagy örömet, hiánya súlyos gondot, bánatot okoz” (Lengyel, 1974. 123. o.). Ez utóbbit, azaz a gyermek hiányát Benedek Elek a következő mondattal érzékelteti: „De hiába volt Salamon királynak az a rengeteg országa: nem talált abban semmi örömet, mert nem volt sem fia, sem leánya” (Benedek, 1989. 1. o.).

A gyermek hiányát az a meserészlet érzékelteti leginkább, amikor a királyi pár sétára indul a kastély kertjében. E jelenet kicsúcsosodását több szimbólum előzi meg (tövisbokor, fehér liliom, madárfészek), melyek a királyné felsóhajtását készítik elő. Nézzük meg ezeket a képeket egy kicsit közelebről! A tövisek¹ és maga a tövisbokor ábrázolhatja a gonosz és veszélyes világot, mely közrefog egy virágot (egy életet), amely ebben a gyűrűben csodálatosképpen érintetlenül marad. Vajon kit vagy mit testesíthet meg ez a virág? „A magyar népköltészetben és népművészetben a keresztény hagyományhoz kapcsolódóan a tisztaság, az ártatlanság, a szüzesség jelképe” (Pál és Újvári, 1997. 254. o.). Ebből kiindulva a virág olyan embert jelképez, aki még nem vesztette el ártatlanságát ebben a zűrzavaros világban. Uthalhat egy nőre, ugyanakkor egy férfira is, akit még nem érintett meg a gonosz világ egyetlen mérgező tuskéje sem. Az öreg királyi pár csodálattal figyel meg ezt a gyönyörű virágot, ami arra vezeti rá az olvasót, hogy szabad, sőt kell is apró dolgokra, semmiségeknek látszó történésekre rácsodálkozni, ahogy azt a gyermekek teszik. Az író arra buzdítja az olvasót, hogy tudjon gyermeki fejjel is gondolkodni, látni, érezni.

Nem sokkal később olvashatjuk, hogy a bokorból egy madár repül ki, aki ebben a bokorban építette meg fészket. A fészek az otthont, a harmóniát és a békét jelképezi. Hiába volt Salamon király gazdag, életének nem volt értelme, mert ha meghal, nincs kire hagynia a trónt. Felesége is ugyanebben a lekiállapotban marad, ha nem tud anya lenni, ha nem tud egy olyan gyermeket, olyan trónörököszt felnevelni, aki bár egyszer óhatatlanul találkozni fog a világ sötét oldalával, mégis úgy nőhet fel – egy ideig érintetlenül, tisztán –, ahogyan a fehér liliom a túskebokorban. Ez az a pont, amikor a királyné nem tudja tovább visszafojtani bánatát, és így kiált fel: „– Ó, édes jó Istenem, lám ezt a madarat is megáldottad gyermekekkel, csak rám nem árasztanád a te kegyelmedet. Áldj meg engem egy gyermekkel!” (Benedek, 1989. 3. o.). Jellemző a bibliai nevek és különböző szentek nevének megjelenése a Benedek-művekben, főként azokon a szöveghegyeken, amelyeken az író nagyon mély és erős érzéseket akart nyomtatékosítani. Ebből is láthatjuk, hogy a királyné bánata milyen mély, belülről fakadó fájdalom volt, amelyet már nagyon régen hordozhatott magában (Lengyel, 1974).

1 A tövis a növények természetes védekezőfegyvere. Az akadály, a védekezés, ebből kifolyólag a kellemtelen és nehéz megközelítés képét idézi fel (Pál és Újvári, 1997. 388. o.).

2. Többsincs királyfi születése

A sóhaj meghallgatásra kerül, ugyanis másnap a királyi pár egy aranyhajú gyermeket talál az ágyában. Különös lehet az olvasó számára, hogy Benedek Elek nem írja le részletesen, hogyan is került oda a gyermek, egyszerűen csak ott volt. Ahogy a történetet továbbolvassuk, azt láthatjuk, hogy a királyi pár nem is tanakodik ezen a tényen, hanem egyszerűen kimondhatatlanul örül. A valóságban is bárkivel történnek néha olyan események, melyekre nincs logikus magyarázat, egyszerűen csak örülni lehet nekik. Ezt a nagy örömet – elbeszélői szerepjáték mögé bújva – maga az író sem „tudja” kifejezni: *„Hej Istenem, lett erre öröm, de olyan nagy öröm, hogy én azt nektek el nem tudom mondani”* (Benedek, 1989. 3. o.).

Salamon első gondját az jelenti, hogy olyan nevet akar adni gyermekének, mely nincs több a világon. E ponton is érzékelhető a mese és a jelen valósága közti párhuzam. A szülők várva várt gyermeke megérkezik, és ők a legkülönfélébb nevekkal akarják felruházni őt, amilyen még egyik gyermeknek sincs a környéken, tudatva ezzel a világgal: „az én fiam, az én lányom a legkülönlegesebb”. A név kiválasztásának körülményei is különlegesen alakulnak. A király összehívhatja a bölcseket, hogy találják ki, milyen név illene leginkább a fiára. Láthatjuk, hogy a választás nem is olyan egyszerű. A történetben itt jelenik meg egy koldusasszony képe, aki a nagy eseményről mit sem sejt, csupán alamizsnát szeretne kérni a királytól. A helyzet úgy alakul, hogy a bölcsek helyett – mindenki legnagyobb csodálatára – az egyszerű jövevény találja ki a kis királyfi nevét. Jellemző a Benedek Elek-mesékre az ilyen fordulat, amikor a probléma megoldásához az egyszerű paraszti észjárás vezet el. Hiába vannak ott a „bölcsek” többen is, nem tudnak egyről a kettőre jutni. A koldusasszony azonban a maga egyszerű „paraszti eszével” könnyedén megfelel a kérdésre. A király nem is engedi el üres kézzel az asszonyt: bőségesen megjutalmazza. Ebből is azt láthatjuk, mennyire sokat jelent Salamon király számára a név kiválasztása.

3. Mentsük meg a királyságot!

Mi történik ezután Salamon fiával? Apja minden jóval elhalmozza őt, és egészen 12 éves koráig elzárja a külvilágtól. Ám ekkor Többsincs „elkezdett gondolkozni”. Sokat ugrunk az időben, ebből is látszik, hogy az első tizenkét év alatt nemigen történt említésre méltó esemény. Ám a tizenéves fiúcska elkezd nyitni a világ felé, és olyan kérdések merülnek fel benne, amelyekre választ szeretne kapni. Mit is mondott Salamon király fiának, aki kérdéseket tett fel neki kételyeiről? *„(...) Ha én meghalok, tied lesz az egész világ. Ne félj, senki meg nem támad téged!”* (Benedek, 1989. 6. o.). A ma élő szülők többsége is hasonlóképpen cselekszik. A gyermekét a széltől is óvó anya és apa nem is sejt, hogy minden jóakarata és igyekezete ellenére nem használ, hanem csak árt a gyermeknek. A szülők féltő szeretete nagyon fontos, ugyanakkor nem valószínű, hogy a gyermek javára válik, ha teljesen elzárják a külvilágtól, megóvják minden rossztól. Hány és

hány szülő akarja megóvni, megkímélni gyermekét az úgynevezett „sárkánykutyáktól” és „Absolonoktól”, remélve, hogy a gyermeknek így lesz a legjobb. Ám ahogy egy mese, úgy a világ is rendelkezik negatív és pozitív szereplőkkel, és ha ezt nem tanulja meg a gyermek, az élet harcmezején fog vereséget szenvedni. Elzárni annyit jelent, mint elesetté tenni.

Csak találgathatunk, hogy Salamon király nem tudott más országokról, vagy csupán eltitkolta fia elől ezek létezését, az viszont bizonyos, hogy nem akarta, amit Többsincs királyfi olyan elszántan elhatározott magában: világot látni. A legtöbb túlféltő szülőtől idegen, hogy a gyermek saját maga fedezze fel tágabb környezetét, még akkor is, amikor már majdnem „felnőtt” a gyermek. Sok szülő azt szereti, ha szem előtt vannak a gyerekek, így érzik ők is biztonságban magukat. De eljön egy időszak, amikor a gyermek, mint a mesehősök is, elmegy szerencsét próbálni, világot látni, olyan új ismereteket, tapasztalatokat szerezni, amelyeket otthon nem tud megszerezni. Ám ehhez ott kell hagynia a meleg családi fészket, a kényelmet, a fényűzést, ahogy a kismadár is kiröppent a tüskebokorból a mese elején.

A fiú egy éjjelen álmodt: egy angyal² jelenik meg neki. Benedek történeteiben gyakran találkozhatunk hasonló természetfeletti lényekkel. Ezek olyankor jelennek meg, amikor fontos és halaszthatatlan hírt kell közölniük másokkal. A Bibliában is számos példát találunk erre, többek között a karácsonyi örömhírt, valamint Jézus megszületését is angyalok jelentették be a virrasztó pásztoroknak. A mesében megjelenő angyal feltárja a királyfi előtt a valóságot, miszerint egy ellenséges király, Absolon meg akarja támadni az országukat. A tény közlése mellett hasznos tanáccsal is ellátja az ifjú királyfit: „*Azt mondom én neked, hogy ne maradj itthon, készülj és menj Absolon udvarába*” (Benedek, 1989. 8. o.). Többsincs nem veszi tréfára a dolgot, és felelősnek érezvén magát úgy dönt, hogy azonnal elindul felkeresni az ellenséges király palotáját, hogy megakadályozzon egy szörnyű vérontást.

4. Útravalóul...

Többsincset nehezen, de végül elengedik a túlféltő szülők, ám mindezt egy hosszú ceremónia előzi meg. Salamon, ha már el kell engednie egyetlen fiát, szeretné jól felvértezni őt a hosszú útra, a felnőtté válás útjára. Érdemes megfigyelni, hogy mit akar a fiának adni: 1000 katonát, 12 szekér kincset, aranszörű paripát, melyeket Többsincs udvariasan, de határozottan visszautasít.

Mit visz akkor magával a fiú? A meséből láthatjuk, hogy a legegyszerűbb felszerelés megválasztására törekszik. Nincs regiment, amely éjjel-nappal vigyáz a királyfi testi épségére, hiszen a fiú már elég nagy ahhoz, hogy tudjon magára vigyázni. Mégis jól jön

2 A zsidó és ókeresztény hagyományban Isten követe (gör. angelosz 'hírnök', 'küldött'). Szellemként; elsődleges szerepe az isteni és a földi szféra, a teremtő és a teremtet közötti közvetítés (Pál és Újvári, 1997. 31. o.).

egy hű szolgál, aki elkíséri az úton, így esik választása éppen Habakukra. A sok pénzt csak elrabolnák, vagy eltékozolnák, ráadásul akadályozná őket küldetésükben is. Hasztalan annyi kincset magával vinnie, amikor a keveset is be lehet osztani. Nem kell neki az aranyzörű paripa sem, hiszen nem vágyik fényűzésre, csillogásra, csak egy egyszerű közlekedési eszközre. A lovak felszerelése is az egyszerűséget tükrözi (Többsincs 600 esztendő nyergeket, padlason talált két kantárt visz magával). Még a kardok közül is a legrozsdásabbikat választja ki magának és szolgájának.

Ilyen különös felszereléssel indul tehát útjára Többsincs és Habakuk. Ám sokszor a legjelentéktelenebbnek tűnő dolgokból tudjuk kihozni a legjobbakat. Mi sem szemléltetné jobban ezt a megállapítást, mint Többsincs királyfi és Habakuk lovai. A sovány deres csikó és a vén fakó a városból kiérve hirtelen megtáltosodik, vágatni kezd, és három országon át meg sem áll. A hármas szám³ egyike a mesében fellelhető varázsszámoknak, számos közmondásban is szimbolikus szerepe van. Ilyen a *Három a magyar igazság* vagy a *Három szántás, három kenyér*, mely a jó termés jelképe. A hármas szám ugyanakkor a szentháromság titkában is megjelenik (Atya, Fiú, Szentlélek), mely a kereszténység elterjedéséig nyúlik vissza. Ha a mesét figyelmesen olvassuk tovább, újabb számmal találkozunk: „*Mikor már vagy hét napja volt, hogy elindultak hazulról (...)*” (Benedek, 1989. 10. o.). A hetes szám majdnem minden mesében jelen van, a teljesség és a tökéletesség megtestesítője. Számptalan példát lehetne felsorakoztatni arra nézve, hogy a hetes szám mikor fordul elő a meseszövegekben. „*A magyar népmesékben a hősnek hét akadályon, hetedhét országon kell túljutnia: pl. le kell győznie a hétfejű sárkányt, fel kell jutnia a hétágú fa tetejére stb. A hetedik próba teljesítésekor a hős elnyeri jutalmát, beavatást nyer, a tudás birtokába jut*” (Pál és Újvári, 1997. 167. o.).

5. Útonálló és segítők

A vándorlás során Többsincsek egy rengeteg erdőbe⁴ érkeznek meg. Az erdő jelképezheti az emberi tudattalant vagy magát az életet. Az élet sűrűjét, rengetegét, amelyet nem kerülhetünk el földi utazásunk során. Bár a mese több helyszínt is említ, egyikben sem történik jelentős esemény, Többsincs és Habakuk csak átutazók. Az erdő azonban más, az író ezt részletesen mutatja be. Az olvasó valószínűsítheti, hogy itt történni is fog valami. Amikor felfedeznek valami fényességet, amit követni kezdenek, a királyfi nem is sejtí, hogy ez az erdő lesz legelső megpróbáltatásának helyszíne. A fény megjelenése

3 A három nemcsak az elvont gondolkodásban jelenik meg fő szervezőelemként, hanem a hiedelmek, a mesék szintjén is. Az áldó vagy átokformulák csak háromszor elismételve hatásosak (áldás); az apa három fiából mindig a harmadik, a legkisebbik győzedelmeskedik; a királyfinak a mesében három próbát kell kiállnia, hogy elnyerje a királylány kezét (Pál és Újvári, 1997. 155. o.).

4 Az erdő a lélek és a feminin principium jelképe. A beavatásra és az ismeretlen veszélyre is utalhat. A sötét vagy elvarázsolt erdőbe való belépés határszimbólum: a lélek megmerítkezése az ismeretlen veszélyeiben (számos mesében szerepel ebben az értelemben (pl.: Piroska és a farkas; Jancsi és Juliska). Az erdő a halál birodalma; a természet titkait rejtí (Pál és Újvári, 1997. 99. o.).

is tipikus meseelem. A sötétségben vak és tehetetlen ember mindig valami fényforrást, jelet vár, amely majd reményei szerint elvezeti egy biztonságos helyre. A hatalmas sötétségben világítani kezd egy apró pont, de ez a pont éppen elég ahhoz, hogy valaki észrevegye és kövesse. Így válik ketté sötétség és világosság. A sötétség a bizonytalanság és a titokzatosság jelképe, míg a világosság a józanságot, a reménységet és a bizonyosságot szimbolizálja. A mese vándorlóit természetesen nem maradnak a sötétségben, hanem egyenesen a fény, a reménység irányába indulnak, azt gondolva, hogy az egy házból árad. Itt találkoznak először akadállyal. A királyfinak két választása van: vagy megfutamodik és szégyenszemre hazamegy a szüleihez, vagy szembeszáll a kilencfejű sárkánykutyával, és megmutatja rátermettségét. A sárkányok, óriások, boszorkányok és más hasonló lények a magyar népmesékben mindig ellenségként, a hőst próbára tevő lényként jelennek meg. Általában akadályozzák a főhős előrejutását, győzelmét. A sárkánykutyát két állat elegyéből jön létre (sárkány és kutya). Érdemes e kettőt külön-külön megvizsgálnunk. A sárkány a „(...) magyar népmesékben az ősi hitvilág eleme. A nyugat-európai mintától eltérően nincs kincsörző szerepe; az alvilág démoni képviselője, aki emberi módon él, gonosz, falánk és romboló” (Pál és Újvári, 1997. 332. o.). Egy másik szimbólumtár szerint a sárkány jelentése a következő: „A kígyó és más állatok vegyítéséből létrejött fantázia alkotta lény többféle alakot öltött, ritkán jó, többnyire gonosz tulajdonságokkal felruházva” (Vigh, 2019. 290. o.). Érdemes pszichológiai szempontból is megvizsgálni a sárkányjelkép jelentését: „A pszichológiában a tudattalanban élő elfojtott vágyak szimbóluma. Legyőzése a felnőtté válást, a fogva tartott lány kiszabadítása a lélek felszabadítását jelenti” (Pál és Újvári, 1997. 332. o.).

Most nézzük meg a kutya szimbólumát! „A magyarországi művészetben sokféle szimbolikus értelmet hordozhat: gonosz, bűnösség, balgaság, állhatatosság, éberség, törvényhez való hűség, házastársi hűség, hűséges szeretet” (Vigh, 2019. 198. o.). Ezek közül leginkább a gonosz, az éberség, valamint a hűség illik erre a lényre. Gonosz, hiszen ugatva, eszeveszetten rohan a látogatók elé, és éber, mert mindent észrevesz, ami körülötte és a ház körül zajlik. Ugyanakkor minden rossz tulajdonsága ellenére hűséges, hiszen gazdáját, területét elszántan őrzi és védi, azokhoz mindvégig ragaszkodik. A sárkánykutyának, amint azt a mesében is láthatjuk, ugatás mellett tűz is jön ki a torkán. A kilenc⁵ fej csak tovább nehezíti szembeszállója dolgát, ez is azt mutatja, hogy bátorság, ügyesség és rátermettség szükséges a győzelemhez. Többsincs királyfiban ezek a tulajdonságok mind megvannak, s egymaga száll szembe a fenevaddal. A sárkánykutyával való szembeszállás ugyanakkor előkészíti a később végbemenő harcot, melyet a hős Absolon király fiaival vív. Többsincs az első akadályt minden segítség nélkül, derekasan kiállja, és megérkezik egy házikóhoz, amelyben egy öregasszony lakik.

Az öregasszony figurájának megjelenése is igen gyakori a népmesékben. Alakja általában akkor tűnik fel, ha segísre, útbaigazításra, tanácsra van szüksége a főhősnek. Ebben az esetben Többsincs és szolgálója útbaigazítást szeretne kérni, ám a házikó

5 A kilences szám a misztikus tudás és a beavatás numerikus szimbóluma (Pál és Újvári, 1997. 218. o.).

tulajdonosa keresni kezdi a sárkánykutyát, amely az ő tulajdona. Habakuk azt tanácsolja gazdájának, hogy mondja meg az igazat, így nem eshet bántódásuk, és Többsincs hallgat szolgájára. Ez a kis részlet is fontos erkölcsi tanulságot hordoz magában. Az intés, a tanítás, a jótanács megfogadása és a hazugság elkerülése, valamint az igazság előbbre helyezése Benedek Elek meséinek vissza-visszatérő témája (Lengyel, 1974). Ennek fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint az öregasszony válasza: „köszönd meg Istennek, hogy megmondtad az igazat, mert különben szörnyű halálnak halálával haltatok volna meg mind a ketten” (Benedek, 1989. 12. o.).

A két utazó szállást, útbaigazítást és tanácsot is kap, így másnap továbbindulhatnak az öregasszony nénjéhez, az egy híján kilencszáz esztendő öregasszonyhoz. Ugyancsak egy erdőbe kell betérniük, ahol újabb akadályon kell továbbjutniuk. A királyfinak itt már egy tizenkét fejű sárkánykutyával kell megküzdenie. Az előző fenevadhoz képest, melynek kilenc feje volt, ez az állat most hárommal több fejjel rendelkezik. A tizenkettes szám hallatán többféle gondolat is felmerülhet az olvasóban. Nézzük, mit jelképez ez a szám! „Az idő és a tér felosztásának alapja; ezt jelzi a tizenkettes számrendszeren alapuló időmérés is (pl. tizenkét hónap, huszonnégy óra). A teljesség, az egyetemesség és az összetartozás száma” (Pál és Újvári, 1997. 383. o.).

A fejek számának növeléséből is láthatjuk, hogy a királyfinak most jóval nehezebb a dolga, mint a másik sárkánykutyával. Ugyanakkor a feladat nagysága ellenére az ifjú itt sem futamodik meg, hanem szembeszáll a kutyával, és győzelmet arat. Az öregasszony, látva a királyfi vitéségét, nem keresztezi, hanem inkább segíti Többsincset az útjában. Másnap összehívhatja az ő „népét”, vagyis egy hatalmas állatsereget, hogy megérdeklődjék tőlük, merre lakik Absolon király. Egyik sem tudja útbaigazítani Többsincsüket, kivéve egy sánta sast, amelyik legutolsónak csatlakozik a sereghez. A sas szimbóluma ugyancsak jelentős a mesékben. Olyan jelzőkkel illetik, mint a győzelem, éles látás, igazságosság, fenségesség, erő, gyorsaság (Vigh, 2019). Győzelem, hiszen egyedül ő képes elvezetni Többsincsüket Absolon udvarába. Az éles látás elengedhetetlen egy ragadozó madár számára, mint ahogy az igazságosság, az erő és a gyorsaság is. A mesében megjelenő madárnak mindössze annyi a „szépséghibája”, hogy sánta. Mondhatnánk, hogy e hiányosságból kifolyólag a fenségesség nem jellemezheti ezt a madarat, hiszen egy sasnak tökéletesnek kell lennie. Talán így is van, és mégis milyen szép jelenete az a mesének, amikor a temérdek „tökéletes” állat közül egyedül a sánta sas képes megmondani és megmutatni a helyes utat. Ebből is kitűnik, hogy nemcsak az egészséges, az ép élőlények (állatok, emberek) tudják jól végezni a dolgukat, hanem a valamely hiányossággal, fogyatékosággal élők is. Hiába volt a többi állat előbbre való a sánta sasnál, mégsem tudtak segíteni, éppen úgy, mint ahogy a bölcseket is megszegényítette az az öreg koldusasszony, aki végül megmondta, hogy mi legyen a királyfi neve.

Most már hárman indulnak útnak Absolon udvarába. A sas csak egy magas hegy tetéjéig kíséri Többsincset és Habakukot: „s akkor egy olyan magas hegy tetéjére érkeztetek, hogy a fejük szinte beleütődött a csillagos égbe” (Benedek, 1989. 16. o.). Az ilyen

mesei túlzás jellemző Benedek műveiben, sokkal szemléletesebbé és elevenebbé teszi a képet (*Lengyel, 1974*).

A madár, miután megmutatja az ellenséges király birodalmát, búcsúzásképpen ajándékot is ad az utazóknak: két varázstollat, amelyeknek még hasznát fogják venni az útjukon. A királyfi egyedül szeretne körülnézni az ellenséges király udvarában, így Habakuk nem tart vele. Ebből a képből is szépen kitűnik, hogy Többsincs jó szolgát választott magának, aki hűsége mellett még engedelmes is.

A királyfi azonnal ki is próbálja az egyik tollat, általa fehér galambbá változtatja magát, így észrevétlenül közelítheti meg a várost. Az átváltozás és a varázslat elmaradhatatlan jellemzői a mesének, melyben minden lehetséges. A királyfi más madárrá is átváltozhatott volna, de annak jelentősége, hogy miért éppen galambbá, csak később, Absolon udvarában válik nyilvánvalóvá.

A galamb szimbóluma többféle jelentést is magában hordoz. „*A lélek, a harmónia és a tavasz jelképe. Az anyaistennők szent madara. Feminin jellegéből adódóan anyaság-szimbólum; a szerelmi beteljesülést is reprezentálja*” (*Pál és Újvári, 1997. 132. o.*). Benedek Elek több írásában is megjelenik ez a jelkép, mely valószínűleg a gyermekkorát idézi:

„Erdővidék az én hazám,
Székelynek szült édesanyám.
Zöld erdő zúgásán,
Vadgalamb szólásán
Nevelt fel jó apám.”
(*Benedek, 1920. 34. o.*)

6. Az ellenséges király, Absolon udvarában

A királyfi tehát galamb képében száll fel a király palotájának egyik gyémánt⁶ tornyára. A gyémánt mint anyag minden bizonnyal a gazdagságot, a fényűzést is szimbolizálja. Ebből tudjuk meg, hogy Absolon gazdag uralkodó.

A fehér galamb bűgása és burukkolása azonnal felkelti a várlakók figyelmét, különösen a három királykisasszonyét. A galamb képe tökéletes álca, mely senkiben sem kelt gyanút. A királyfi később ezzel még azt is eléri, hogy sértetlenül, feltűnés nélkül juthasson be az ellenség palotájába. Absolon király mindent megtesz annak érdekében, hogy lányainak örömet szerezzen, ám hamar kiderül, hogy a madarat erőszakkal nem lehet megszerezni. Hiába minden ügyeskedés, hiába a királylányok fondorlatossága, minden csel sikertelennek bizonyul. Mint minden mesében, itt is a legkisebb lány jár szerencsével, aki szép szóval igyekszik magához csalogatni a galamb képébe bújó királyfit.

⁶ Ritkasága, kivételes keménysége és tüzes fénye miatt a legértékesebb drágakő, *regina gemmarum*. Görög neve (adamasz 'törhetetlen') lényegét fejezi ki. A fény, az élet, a tartósság, a romolhatatlanság, az őszinteség és az ártatlanság jelképe (*Pál és Újvári, 1997. 138. o.*)

A legjobb szív és a legtöbb finomság csak a kicsi királynában egyesülnek. Többsincs ezeket az erényeket észrevéve őt választja ki a többiek közül – csakis az ő karjára száll rá. A kiválasztás pillanatok alatt játszódik le, és az író, valamint a gyermek olvasó vagy hallgató számára teljesen természetes, hogy a galamb képébe bújt királyfi egy királynányt választ magának.

A történetből kiderül, hogy a kis királynány nem sejtí, hogy a galamb valójában egy királyfi. Miután a madarat sikeresen megszerezték, be is zárják egy aranykalickába („galickába”). Így kerülhet be Többsincs észrevétlen, minden ügyeskedés nélkül éppen Absolon hálósobájába. Ám a mese szerint itt a galamb nem turbékol többet. Hiába adnak meg mindent a fehér galambnak (búza, víz), ha nincs párja, vagy ha nem élvezheti a szabadságot, akkor elhallgat, nem turbékol többet.

Több nap is eltelik így, amikor a kis királynány egyik éjjel álmot lát, amelyből kiderül, hogy hogyan bírhatnák ismét turbékolásra a madarat. Reggel elbeszéli apjának, mit álmódott, és Absolon király örömmel egyezik bele legkisebbik lánya kérésébe, hogy a kalickát a szobájába vigye. Be is teljesül az álma, mert a madár ismét turbékolni kezd. Estére, vacsora után aztán csoda történik. A királyfi visszaváltozik emberré, és arra kéri a lányt, hogy menjen vele az ő birodalmába. A királyfi és a királynány párbeszédéből kitűnik a meglepetés, a csodálkozás és a megnyugtató kifejezései („Még szót sem szólhatott (...)”, „Ne ijedj meg”, „Jaj, Istenem” stb.). A királyfi egyszerűen és kedvesen adja a királynány tudtára, hogy mennyire sokat jelent számára: „– Hiszen csak jöjjenek – mondta Többsincs királyfi –, nem bánom, csak te gyere velem, szép királykisasszony. Eljössz-e?” (Benedek, 1989. 22. o.). Benedek Elek tudatosan szól keveset a szerelmi életről, az egymásba szeretésről, számára teljesen nyilvánvaló volt, hogy ezeket a jeleneteket a gyerekek még nem értenék. Lengyel Dénes szerint: „A népmesék költői, de olykor naturalisztikus leírásait, kitételeit Benedek Elek sztereotíp kifejezésekkel helyettesíti (...) az erősebb indulat 'illetlen' kifejezései eltűnnek vagy elhalványulnak” (Lengyel, 1974. 123. o.).

Egy rövid jelenet következik, amikor a lány megírja apjának, hová és kivel indul útnak. Érződik a szülők iránti tisztelet, amelyet Benedek különösen fontosnak tartott ábrázolni a mesékben. Vagyis itt nem egy közönséges „leányszöktetés” mozzanatai figyelhetők meg, hanem a szülők iránti tisztelet, őszinteség és figyelmesség. A királynány ugyanakkor tisztában van azzal is, hogy mit vállal, amikor Többsincs királyfit választja. Apja palotájában kényelmes, gond nélküli életet élhetne, védve minden veszedelemtől. A palotán kívül azonban csak a teljes bizonytalanság várja. Választását azonban nem ezekhez méri, hanem kérője személyéhez, aki őt tiszta szívből szereti, így teljesen rá meri magát bízni, akármilyenek legyenek is a körülmények.

7. Útban Salamon királysága felé

A királyfi és a királynány galamb képében együtt indulnak el arra a hegyre, ahol már Habakuk régen várakozik. A galambbá változott pár képe is idillikus. A várba még csupán egy madár szállt be, de kifelé már ketten, egy párként röppennek ki: Többsincs és

mátkája. Az olvasó úgy vélekedhet, hogy a visszaváltozást követően már nem történhet semmi, ám ez koránt sincs így: a megmérettetés csak ezután következik.

Többsincs királyfinak legelőször Abslon legidősebb fiával kell megküzdenie. Különös erdélyi hangzású szót használ az író, amikor úgy fogalmaz, hogy Abslon fia „... *mindjárt ledöndült a földre*” (Benedek, 1989. 24. o.). Véres párbajról szó sincs, csak éppen megkapta a leckét a királyfi, s máris visszavágtat apjához, hogy beszámoljon csúfos vereségéről. A király kénytelen középső, majd végül a legkisebbik fiát is elküldeni Többsincs után, akik ugyanúgy alulmaradnak, mint legidősebb testvérük. Jellemző a királyfiak próbálkozásának a sorrendje. A mesékben általában a legidősebbik fiú vagy királyfi indul el, majd őt követi a középső és a legkisebb. Ebből is látszik, hogy egy mesebeli családban, ahogy az életben is, rend van, rendnek kell lennie. Nem összevissza engedi útjára az apa gyermekeit, hanem sorban, az életkoruknak, képességeiknek megfelelően. Itt is így történik. Ahogy ezt Benedek Elek műve is jól tükrözi, egy mesének elmaradhatatlan eleme, hogy a jó mesehős elnyeri megérdemelt jutalmát, a gonosz szereplő viszont méltó büntetését. E két ellentétes jelző tökéletesen megfelel a gyermeki gondolkodásnak, felfogásnak, hiszen a jó és a gonosz elkülönítése biztonságot jelent a gyermek számára, képes dönteni, tud előrevetíteni, hogy melyik esemény milyen eredménnyel, végkimenetellel zárul. Nincsenek átmenetek, ahogy Többsincs királyfiról sem olvassuk például azt, hogy átállt volna az idegen király oldalára, akár csak egy kis időre is. E mesék tanító jellege tudat alatt is hat, hiszen a gyermek képes dönteni, hogy melyik hős, szereplő bőrébe jobb, érdemesebb belebújni.

A mese folytatásában Többsincset már nem rettentí el semmilyen akadály.

8. Szerencsés megérkezés

A mese nem informálja az olvasót Többsincs királyfi otthon maradt öreg szüleiéről, a történet csak egyetlen szálon fut. Minden esemény egymást követi, nincsen időbeli ugrás, a történések tökéletes egymásra épülése figyelhető meg. Valószínű, hogy Többsincs utazásának idején nem is volt jelentős esemény Salamon udvarában, az idős szülők egyszerűen várakoztak, és reménykedtek abban, hogy egyetlen fiuk szerencsésen hazaérkezik. Most a királyi pár alakja tűnik fel újra, és megtudhatjuk, hogy amióta fiuk elhagyta az országukat, folyton csak aggódtak és búsultak miatta. Az író nagyon szemléletesen ábrázolja ujjongásukat, amikor így fogalmaz: „*No az igazán Isten csudája, hogy meg nem haltak nagy örömiükben, amikor megérkezett Többsincs királyfi az ő mátkájával*” (Benedek, 1989. 23. o.).

A mese tehát jól végződik: Többsincs elveszi szíve választottját, és ennek tiszteletére nagy lakodalmat csapnak.

Összegzés

Tanulmányunk legelején megállapítottuk azt a szomorú tényt, hogy a 21. századi szülők többsége nem veszi figyelembe, hogy gyermekének kezébe milyen olvasmányt ad. A felületes vagy ráhagyó szülők nem is sejtik, hogy ezzel gyermekük egészséges szellemi és lelki fejlődését gátolhatják.

Annak érdekében, hogy a jó, a minőségi mese választásának fontosságára felhívjuk a figyelmet, Benedek Elek *Többsincs királyfi* című meséjét elemeztük. A mese rövid tartalmi bemutatása után részletesen tárgyaltuk a mesei szimbólumokat és azok összetett jelentését, ráirányítva a figyelmet a mű erkölcsi tanítására, és az író egyedi szófordulataira, jellemző stílusesszközeire. Hangsúlyt fektettünk a *Többsincs királyfi* mesei üzenetének értelmezésére is.

Irodalom

- Benedek Elek (1920): *Édes anyaföldem! Egy nép s egy ember története I kötet*. Magyar Elektronikus Könyvtár. <https://mek.oszk.hu/05800/05867/05867.pdf> (2021.01.17.)
- Benedek Elek (1989): *Többsincs királyfi*. Offset és játékkártya Nyomda, Budapest.
- Lengyel Dénes (1972): *Benedek Elek*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Pál József és Újvári Edit (1997): *Szimbólumtár – Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*. Balassi Kiadó, Budapest.
- Vígh Éva (2019): *Állatszimbólumtár A–Z*. Balassi Kiadó, Budapest. http://real.mtak.hu/93694/1/allatszimbolumtar_mtmt.pdf (2022.03.13.)